

Boetepsalmen & Laudes Domini

Orlandus Lassus

Zondag 11 november 2018

Kapucijnenkerk – Oostende

Zaterdag 24 november 2018

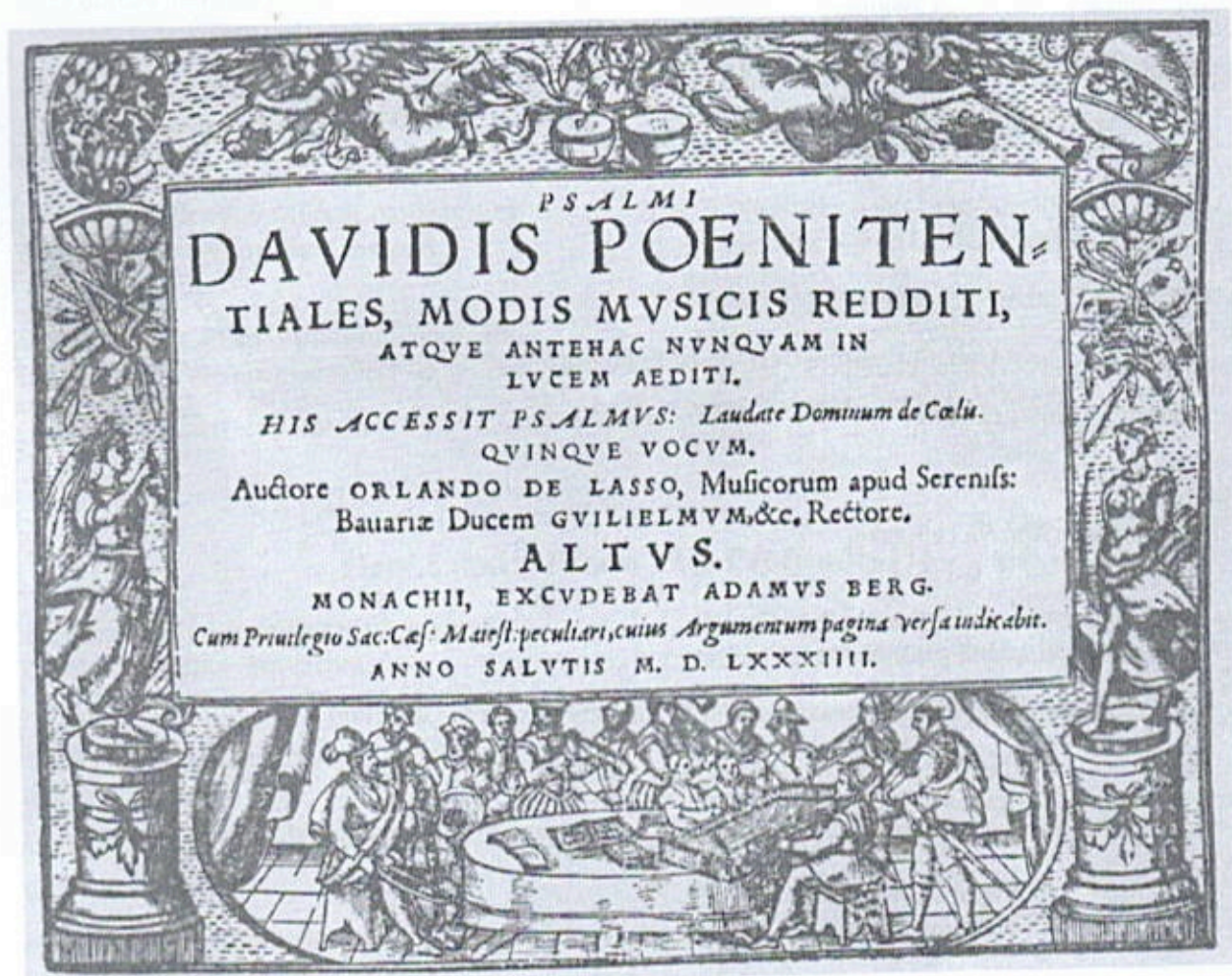
abdij Vlierbeek (Leuven)

vocaal en instrumentaal ensemble

de Completen

o.l.v. Bart Schoukens

duiding door Ds. Dick Würsten

Programma :

Inleiding : Ds Dick Würsten

1^e boetepsalm (psalm 6) : Domine ne infurore

6^e boetepsalm (psalm 129 – 130) : De Profundis clamavit

7^e boetepsalm (psalm 142 – 143) : Domine, exaudi orationem meam

Laudes Domini (psalm 148 en psalm 150) : Alleluia

De completen – vocaal en instrumentaal ensemble :

Sopraan : Annick Dessair, Dominiek Schollaert, Griet Vercuyse

Alt : Nikkie Melis, Annik Swinnen

Tenor : Frank Elsen, Frank Van Belle, Dirk Verstreken

Bas : Jo Cops, Lieven Vanden Eede

Cornetto : Koen Vlaeyen

Dulciaan : Elisabeth Schollaert, Catou Pecher

Trombone : Luc Ritzen, Christophe Desbuleux, Koen Becu, Bart Schoukens

Violone : Thomas Clément

Luit : Koen Becu

Clavecimbel : Ann De Lentacker

Onze bijzondere dank gaat uit naar

E.H. Frans Sonnevillie voor de gastvrijheid in de Kapucijnenkerk te Oostende

het parochieteam voor het warme welkom in de abdijkerk van Vlierbeek

Andre Schollaert en Mia Cops voor de gedreven ondersteuning voor de concertorganisatie

Vertalingen uit de Leuvense Bijbel (1548)

Den .vi. Psalm : Domine, ne in furore [1]

2 Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.

3 Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum; sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

4 Et anima mea turbata est valde; sed tu, Domine, usquequo?

5 Convertere, Domine, et eripe animam meam; salvum me fac propter misericordiam tuam.

6 Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi?

7 Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meum rigabo.

8 Turbatus est a furore oculus meus; inveteravi inter omnes inimicos meos.

9 Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

10 Exaudivit Dominus deprecationem meam; Dominus orationem meam suscepit.

11 Erubescant, et conturbentur vehementer, omnes inimici mei; convertantur, et erubescant valde velociter.

[2]Heere en straft my niet in uwer verbolghenthey, noch in uwer gramschappen en castijt my niet.

[3]Ontfermt v mijnder Heere want ick ben cranck, gheneest my Heere, want alle mijn beenderen sijn heel ontsteldt.

[4]Ende mijn ziele is seer verscric, ende ghy Heere hoe langhe?

[5]Wert omghekeert Heere, ende verlost mijn ziele, maect my ghesont om uwe bermherticheyt.

[6]Want daer en is niemant in die doot die ws ghedachtich is, ende wie sal v in die helle belijden?

[7]Ick heb ghearbeyt in mijn suchtinghe, ick sal alle nachten mijn bedde wasschen, met mijnen tranen sal ick mijn rustplaetse beghieten.

[8]Mijn ooghe is van die verbolghenthey verslaghen, ick ben veroudert onder mijn vianden.

[9]Gaet wech van my alle die booshey werct, want die Heere heeft die stemme mijns weenens ghehoort.

[10]Die Heere heeft mijn ootmoedich bidden verhoort die Heere heeft mijn ghebedt ontfanghen.

[11]Laet bescaemt worden, ende seer crachtelijck ontsteldt alle mijn vianden, laetse bekeert worden ende seer haestelijck hen scamen.

Den .C.xxix. Psalm : De Profundis [1]

1 De profundis clamavi ad te, Domine; 2 Domine exaudi vocem meam.

2 Fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae.

3 Si iniquitates observaveris, Domine, Domine quis sustinebit ?

4 Quia apud te propitiatio est; et propter legem tuam sustinui te, Domine.

[1]Vvt die diepten heb ick gheroepen tot v Heere, Heere verhoort mijn stemme.

[2]Laet v ooren luysterende wesen, nae die stemme mijns biddens.

[3]Eest dat ghy die boosheden gadeslaet Heere, Heere wie salt verdragen.

[4]Want by v is versoeninghe, ende om v wet heb ick v Heere verdragen.

5 Sustinuit anima mea in verbo eius; speravit anima mea in Domino.

6 A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.

7 Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

8 Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

[5]Mijn ziele heeft verdraghen in sijn woert, mijn ziele heeft ghehoept inden Heere.

[6]Van die morghen hoede totten nacht toe, soe laet Israel inden Heere hopen.

[7]Want by den Heere es barmherticheyt, ende by hem is seer ouervloedeghe verlossinghe.

[8]Ende hy sal Israel verlossen, van alle zyn boosheden.

Den .C.xlij. Psalm : Domine exaudi

1 Domine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua: exaudi me in tua justitia.

2 Et non intres in iudicio cum servo tuo: quia non justificatur in conspectu tuo omnis vivens.

3 Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavi in terra vitam meam. Collocavit me in obscuris sicut mortuos saeculi:

4 et anxius est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

5 Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabor.

6 Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi:

7 Velociter exaudi me Domine: defecit spiritus meus. Non avertas faciem tuam a me: et similis ero descendentibus in lacum.

8 Auditam mihi fac mane misericordiam tuam: quia in te speravi Domine. Notam mihi fac viam, in quam ambulem: quia ad te levavi animam meam.

[1]Heere verhoort mijn gebedt, met uwen ooren soe vaet mijn claghelijck bidden in uwe waerheyt, verhoort my in v rechtuerdicheyt.

[2]Ende en gaet niet int recht met uwen dienaer, want in v aensicht en sal gheen leuende gherechtuerdicht worden.

[3]Want die viant heeft mijn ziele veruolcht, hy heeft in die eerde mijn ziele vernedert. Hy heeft my ghestelt int doncker ghelijck die dooden der werelt,

[4]ende mijnen gheest is beanxt gheweest op my, mijn herte is in my ontstelt worden.

[5]Ick heb ghedachtich gheweest der ouder daghen, ick heb ouerdacht in allen v wercken, in die wercken uwer handen oeffende ick mijn ghepeysen.

[6]Ick heb mijn handen wtghereyct tot v, mijn ziele es voer v als eerde sonder water.

[7]Heere verhoort my haestelijck, mijnen gheest es besweken. En keert v aensicht van my niet, ende ick sal ghelijck sijn den ghenen die nederdalen inden put.

[8]Doet my vroech hooren uwe barmherticheyt, want ick heb in v ghehoept. Maect my kenlijck den wech daer ick in wandelen mach, want tot v heb ick myn ziele op ghehauen.

9 Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi:

10 doce me facere voluntatem tuam, quia tu Deus meus es. Spiritus tuus bonus deducet me in terra recta:

11 propter nomen tuum Domine vivificabis me, in aequitate tua. Educes de tribulatione animam meam:

12 et in misericordia tua disperdes inimicos meos. Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam servus tuus ego sum.

[9]Verlost my van mijnen vianden Heere, tot v ben ick ghevloten,

[10]leert my uwen wille doen, want ghy sijt mijn Godt. Uwen goeden gheest sal my leyden in den rechten wech,

[11]om uwen naem Heere suldi my leuende maken in v gherechticheyt. Ghy sult mijn ziele van die tribulatie wtleyden,

[12]ende doer v bermherticheyt suldi mijn vianden heel vernielen.

Ende ghy sult vernielen alle die mijn ziele verdrucken, want ick ben v dienaer.

Laudes Domini : psalm 148 & 150

Den .C.xlvij psalm.

1 Laudate Dominum de coelis: laudate eum in excelsis.

2 Laudate eum omnes angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.

3 Laudate eum sol et luna: laudate eum omnes stellae, et lumen.

4 Laudate eum coeli coelorum: et aquae, quae super coelos sunt,

5 laudent nomen Domini. Quia ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt.

6 Statuit ea in aeternum, et in saeculum saeculi: praeceptum posuit, et non praeteribit.

7 Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi.

8 Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quae faciunt verbum ejus.

9 Montes, et omnes colles: ligna fructifera, et omnes cedri.

10 Bestiae, et universa pecora: serpentes, et volucres pennatae.

11 Reges terrae, et omnes populi: principes, et omnes judices terrae.

[1]LOuet den Heere ghy die vanden hemelen sijt, loeft hem in die hoochden.

[2]Loeft hem alle sijn enghelen, loeft hem alle sijn crachten.

[3]Loeft hem sonne ende mane, loeft hem alle sterren ende dlicht.

[4]Loeft hem ghy hemelen der hemelen, ende die wateren die bouen die hemelen sijn

[5]laet louen den naem des Heeren. Want hy heuet gheseyt, ende si worden ghemaect, hy heuet gheboden, ende sij worden ghescapen.

[6]Hy heeft die vast ghestelt in die eewicheyt ende inde eewicheyt der eewicheden, een ghebodt heeft hy ghestelt, ende ten sal niet vergaen.

[7]Loeft den Heere ghy die vander eerden sijt, draken ende alle afgronden.

[8]Vier, haghel, sneew, ijs, winden der tempeesten, die sijn woort doen.

[9]Berghen ende alle hueuelen, vruchtbarighe boomen, ende alle cederboomen.

[10]Beesten ende alderhande vee, serpentes, ende gheuederde voghelen.

[11]Coninghen der eerden, ende alle volcken, princen, ende alle rechters der eerden.

12 Juvenes, et virgines: senes cum junioribus
laudent nomen Domini :

[12]longhelinghen, ende maechden, oude
luyden metten ionghen, laet den naem des
Heeren louen,

13 quia exaltatum est nomen ejus solius.

[13]want sijnen naem alleen is verhauen.

14 Confessio ejus super terram et coelum:
exaltavit cornu populi sui. Hymnus omnibus
sanctis ejus: filiis Israel, populo adpropianti sibi.

[14]Sijn belijdinghe is bouen hemel ende eerde,
ende hy heeft verhauen den horn sijns volcs.
Loffsanck sij alle sijnen heylighen, den kinderen
van Israel, den volcke dat hem ghenaket.

Den .CL. Psalm.

1 Laudate Dominum sanctis ejus: laudate eum
in firmamento virtutis ejus.

[1]LOuet den Heere in sijn heylighen, loeft hem
int firmament van sijnder cracht.

2 Laudate eum in potentatibus ejus: laudate
eum secundum multitudinem magnitudinis
ejus.

[2]Loeft hem in sijn heyr crachten, loeft hem nae
die menichte van sijnder grootheyt.

3 Laudate eum sono tubae: laudate eum in
psalterio, et cithara.

[3]Loeft hem int gheluyt der trompetten, loeft
hem metten psalter spel ende metter herpen.

4 Laudate eum in tympano, et choro: laudate
eum in chordis, et organo.

[4]Loeft hem in die bomme ende in die reye,
loeft hem met die snaren ende orghelen.

5 Laudate eum in cymbalis benesonantibus:

[5]Loeft hem met die welluydende cimbalen,
loeft hem met die cimbalen des iolijts,

6 omnis spiritus laudet

[6]alle gheest loue den Heere, Alleluya.

Algemene achtergrondinformatie

Boete

Het onderhouden van boetedagen en boetetijden hangt samen met een welbepaald religieus en moreel bewustzijn. De achterliggende gedachte is eenvoudig en diepzinnig: "Mensch sein ist schuldig werden." (Fr. Kafka). Boetedoen is deze stand van zaken erkennen, er de verantwoordelijkheid voor opnemen en het goed willen maken (boeten = het kwade compenseren door er iets goeds tegenover te stellen en/of de straf ervoor te dragen). In de Joodse traditie was er oorspronkelijke maar één boete- en vastendag: Yom Kippur ('Grote Verzoendag'). Later breidde dit aantal zich uit. Ook werden er boetetijden afgekondigd ten tijde van grote catastrofes, dreigende oorlogen etc... (om het onheil af te wenden). "Ik vast tweemaal per week", meldt een farizeeër met misplaatste trots in het evangelie (Lc.18,12). De christenen namen dit gebruik over: woensdag en vrijdag (de dagen van het verraad en de kruisdood van Jezus) werden vaste boetedagen. Bekend is vooral de boetetijd van de 'Grote Vasten' (= 40 dagen voor Pasen (Quadragesima). Begonnen als een boetedoening op de vrijdag en zaterdag vóór de zondag der Verrijzenis (Pasen) werd er al spoedig de hele week gevast (=Goede Week). Dit vasten heeft zich dan uitgebreid tot 40 dagen. Naast onthouding, vasten en gebed bestond boetedoen ook in het doen van extra goede werken. Godfried Bomans vertelt dat hij als kind tijdens de vasten wedijverde met zijn broer in 'verstervingen'. Zijn broer wist hem – tot zijn groot verdriet – altijd te overtreffen. De gewoonte om vis te eten op vrijdag is waarschijnlijk het laatste overblijfsel van deze eeuwenlange praktijk. De vraag aan onze postchristelijke tijd is of je zonder te spreken over schuld en boete (Dostojewski) als mens wel 'humaan' kunt blijven. De mensheid gevangen in "structures of destruction" (vijandbeelden, economische systemen, oeremoties) kan best wel wat bezinning gebruiken op zijn verantwoordelijkheid voor hoe het in het leven en de wereld gaat. De schuld altijd op een ander schuiven, brengt de geschiedenis niet veel verder.

Psalmen

In navolging van de synagogale liturgie zijn de psalmen al spoedig in de christelijke liturgie terechtgekomen. De apostel Paulus schrijft dat men in de gemeente van Christus onder elkaar moet spreken in psalmen, lofzangen en geestelijke liederen. De 3 Griekse woorden (lett: psalmen, hymnen en oden) omvatten waarschijnlijk alles wat er in de oude kerk gezongen werd aan overgeleverd en eigen materiaal. De 3 termen kunnen echter ook verstaan worden als de drie woorden (mizmor, tehilliem, sjier) die de Joden gebruiken om het boek der psalmen aan te duiden. In de romeins-latijnse liturgie spelen de psalmen een voorname rol. Ze komen voor bij het introitus, graduale, offertorium en tijdens de communio. Nog invloedrijker echter is het gebruik in de kloosters om het psalmboek als gebedsboek te gebruiken (in de getijden). Zo werden in kloosters alle 150 psalmen elke week of (tegenwoordig) elke maand gebeden. U kunt zich voorstellen welk een vormende invloed er van de taal en de spiritualiteit van de psalmen is uitgegaan. Jaar in jaar uit steeds weer dezelfde teksten. Je kent ze uit het hoofd, by heart, zeggen de engelsen met meer gevoel voor taal. Het psalmboek zelf is uitdrukking van het geloof en de geloofsbeleving van de Joodse gemeenschap van ongeveer 1000-300 voor het begin van onze jaartelling. De veelzijdig begaafde koning David (omstreeks 1000 v.C.) staat als inaugurator van het genre te boek en wordt dan ook vaak afgebeeld met een 'harp'. Psalm (Hebr: mizmor) betekent 'lied te zingen onder begeleiding van snarenspeel'. Joost van den Vondel gaf zijn berijming dan ook uit onder de titel: Koning Davids Harpzangen (1657). De grote liefde voor het psalmboek laat zich verklaren uit het feit dat de bundel eigenlijk alles omvat wat een mens kan beleven tussen geboorte en dood en dit vervat in teksten die heel dicht tegen het primitieve levensgevoel aanzitten en daarom een soort oerkracht hebben.

Boetepsalmen

De boetepsalmen (Psalmi poenitentiales) zijn geen aparte rubriek in het psalmboek, maar in de rooms-katholieke traditie duiden ze een groep van 7 psalmen aan (ps. 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142, nummering vlg. de Vulgaat), waaronder vooral ps. 50 (Miserere mei) en 129 (De Profundis) veelvuldig werden gebruikt. De naam is ontleend aan de inhoud, waarin sprake is van allerlei ellende, schuldbelijdenis en de roep om uitredding: zeer geschikt dus voor een boetedoening of tijdens een periode van bezinning. Dat het precies deze 7 zijn zal wel samenhangen met het feit dat 7 het getal der volmaaktheid is (of: 1 voor elke dag van de week, of: 1 voor elk getijde van de dag). De traditie is behoorlijk oud. In zijn biografie van Augustinus († 430) weet Possidonius te melden dat Augustinus tijdens een periode van ernstige ziekte enkele van de boetepsalmen liet afschrijven en tegenover zijn bed ophangen. Ook Cassiodorus († 570) maakt er melding van in zijn commentaar op psalm 6. Paus Pius V schreef het bidden van de boetepsalmen voor op de vrijdagen van de Grote Vasten. Zo kwamen ze terecht in in het breviarium romanum, het brevier. Omdat er vroeger in de kerk nog al wat geboet moest worden, waren deze psalmen zeer gekend. Dit verklaart waarschijnlijk ook de populariteit van deze teksten bij toondichters (Josquin Desprez, Palestrina, Lassus) en het feit dat ze zeer vaak in de volkstaal zijn vertaald (reeds in de Middeleeuwen). Ook de augustijner monnik Martin Luther debuteerde op de markt van de religieuze lectuur met een bezinnend commentaar op de boetepsalmen (1517). Aan het bidden van de boetepsalmen was trouwens een aflat van 7 jaar verbonden. Alstublieft !

ds. Dick Würsten

Leuvense bijbel (1548) (bron : Nederlands Bijbelgenootschap)

In de eerste helft van de zestiende eeuw baarde de komst van nieuwe bijbelvertalingen, waarbij de invloed van Luthers werk onmiskenbaar was, de moederkerk grote zorgen. Het tegengaan van het drukken van dergelijke bijbels bleek echter onbegonnen werk. Men beseftte dat men de hervorming geen betere dienst kon bewijzen dan door het volk de bijbel te onthouden. Men zag in dat het beste middel was zelf een goede bijbelvertaling te maken. In 1548 verscheen in Leuven – vandaar de naam Leuvense bijbel – een door Nicolaas van Winghe gemaakte en door de kerkelijke autoriteiten goedgekeurde vertaling. Van Winghe had daarvoor gebruik gemaakt van de Vulgaattekst. Daarin volgde hij het besluit van het Trents concilie over bijbelvertalen, waar bepaald was dat de Vulgaattekst de enige erkende tekst was. Nadat in 1592 de tekst van de Vulgaat definitief was vastgesteld, werd Van Winghes vertaling daaraan aangepast en in 1599 verscheen de Moerentorbijbel, genoemd naar de Antwerpse drukker Jan Moerentorf. Deze laatste bijbel is tot het begin van de twintigste eeuw gebruikt als standaardvertaling voor rooms-katholieke bijbellezers

Den gheheelen By- bel. Inhoudende het oude ende

nieuw Testament. Met gheschiedenissen
verhaalende van alle tijden. De eerste
overzichten der heylige Geschiedenissen
en de eerste boeken van den
Nieuwen Testament. In twee
delen. Het eerste deel
omvat de heylige
Geschiedenissen. Het tweede
deel omvat de heylige
Geschiedenissen.

In de eerste druk van 1678

Uitgegeven in die Verreemde Oor-
logge. In de eerste druk van 1678.
Van de eerste druk van 1678.
In de eerste druk van 1678.

Uitgegeven in de eerste druk van 1678.

